

NÉMA JUDIT-ESZTER

Szemponatok a megváltozott olvasási szokások oktatási integrációjához a generációkutatás tükrében

1. GENERÁCIÓKUTATÁS A TUDOMÁNYOS DISKURZUSBAN

Társadalmi lényekként számos szintén találkozzunk a *nemzedék*, *generáció* fogalmakkal. Ezek általában 20–25 évnyi időre vonatkoznak, s jelentéstartományukat főként a köztük és az előző generációk, nemzedékek közt fennálló erőviszonyok, a generációs szakadékok feszültségeinek aspektusából próbálja megragadni az öndefinícióját kereső mindenkori individuum. Az örökösén változó világban más és más értékeket

képviselő emberöltők közti konfliktusok a 20. század során kerültek a tudományos vizsgálatok homlokterébe. A pszichológia és a szociológia kihívása – a generációs fogalmi keretek felállítása – a generációkutatás intézményesített aldiszciplínájában szerzett érvényt magának akkor, amikor számos kutató kísérletet tett arra, hogy születési éveik alapján definíciósinten elkülönítse egymástól a generációkat.

Ebben a folyamatban több kutatótól számos egyenértékű rendszer született a kronologikusan egymásra következő korcsoportok megnevezésére (1. táblázat).

1. TÁBLÁZAT

Generációs korszakolások

Howe és Strauss (2000)	Martin és Tulgan (2002)	Oblinger és Oblinger (2005)	Reeves és Oh (2007)	McCrindle Research (2012)
Csendes generáció (1925-1943)	Csendes generáció (1925-1942)	Érettek (<1946)	Érett generáció (1924-1945)	Építők (1925-1945)
Boom generáció (1943-1961)	Baby boomerek (1946-1964)	Baby boomerek (1946-1964)	Boom generáció (1946-1964)	Baby boomerek (1946-1964)
13. generáció (1961-1981)	X generáció (1965-1977)	Gen-Xers (1965-1980)	X generáció (1965-1980)	X generáció (1965-79)
Évezred generációja (1982-2000)	Évezred generációja (1978-2000)	Gen-Y, NetGen, Évezred Generációja, Millenaristák (1981-1995)	Évezred generációja, Millenaris generáció (1981-2000)	Y generáció (1980-1994)
-	-	Post-Millenaristák, Évezred utániak (1995-)	Z generáció (2001-)	Z generáció (1995-2010)

FORRÁS: saját szerkesztés
Reeves és Oh (2007) és McCrindle Research alapján

Ugyan az egyes generációs besorolások különböző kritériumokkal dolgoznak, közöttük, hogy a születési éven túl olyan azonos történelmi-társadalmi jellegzetességeket igyekeztek megragadni, amelyek az adott korcsoport kontextusára egyszerre hatottak, ezáltal hozva létre sajátos csoportjellemzőket.

Howe és Strauss (2000) például a születési év mellett az *érezelt tagság*, a *közös hiedelmek*, *magatartásformák*

(mint a családhoz, karrierhez, valláshoz vagy politikához való hozzáállás) és a *történelemben való közös elhelyezkedés* tényezőivel operálva különíti el az egyes generációkat, mondván, hogy ezek tagjai saját idejükben – közös háttérükből adódóan – hasonló

reakciókkal oldanak meg hasonló krízis- és határhelyzeteket (családalapítás, házasság, kultúrához, munkához kötődő helyzetek). „Azokra a történelmi eseményekre és meghatározó csomópontokra gondolnak, amik a generációs tagok serdülő vagy fiatal éveiben következtek be, és nagy hatást gyakorolnak a tagok további életére is” (Pál és Törőcsik, 2013.).

McCrindle és Wolfinger (2010) definícióiban az azonos *technológiai* adottságok és tapasztalatok érvényesülő hatásai révén különülnek el az egyes korcsoportok, míg Smith és Churman (1997) a *kohorszélményeket* (saját értékorientáció, tulajdonságok, viselkedési sémák) nevezik meg egy generáció saját értékrendjének mozgatórugójaként, amelyeket erős politikai, történelmi, gazdasági, művészeti, esztétikai hatások váltanak ki, és egy egész korosztályra együtt hatnak. „A

kohorszélmény jó kifejeződése lehet egy-egy irodalmi mű, zenei stílus, meghatározó politikai-történelmi esemény, vagy akár egy filmélmény. A kiemelkedő kohorszélmények az egyes generációk világnézetét az egész további életükre vonatkozóan megalapozzák” (Törőcsik, 2011).

Mivel a technológiai globalizáció markánsan érezteti hatását világszinten, mára már egységesen, minden országra vonatkozóan beszélhetünk a *digitalizáció mentén szerveződő generációk*

struktúrájáról. „A legújabb generációk már átlépik a földrajzi és kulturális határokat (az első „globális generáció”), ezáltal jellemzően inkább élményekben és tapasztalataikban, semmint

irányítószámukban osztoznak egykorú társaikkal szerte a világon” – véli Komár Zita (Komár, 2017).

A következőkben kísérletet teszek a témám szempontjából releváns generációk hasonló szempontú megragadására; a szülői Y generáció, majd a gyermeki Z és Alfa generációk közti különbségeket, illetve összefüggéseket kísérel meg röviden felmutatni a folyamatosan változó infokommunikációs-technikai kontextusban – speciálisan arra keresve a választ, mennyiben változhatott meg az *olvasás* (és általában a kultúra fogyasztás) *átsírója*, *pozicionálása* a generációk és korok változásai során. Írásomban tehát nem a tényleges olvasási szokások felmérésére, hanem azon tényezők felsorakoztatására vállalkoztam, melyek az olvasási szokások változásait katalizálják.

a kohorszélményeket (saját értékorientáció, tulajdonságok, viselkedési sémák) nevezik meg egy generáció saját értékrendjének mozgatórugójaként

2. AZ Y, Z ÉS ALFA GENERÁCIÓK DEFINIÁLÁSA

A digitális bennszülöttek első generációját (1982–1995) *Y generációnak* nevezi a szakirodalom. Ők ma már fiatal szülők. Fiatalkorukat az Ulrich Beck-i posztmodern társadalomban¹ élik. Ahogy a 2001-es terrortámadás okozta krízisperiódus lenyomatai több kutató egybehangzó megállapítása szerint kollektíven érvényesülnek nemzedékük tudatában, úgy motivációikban jellemző a céltalanság és a kiszámíthatatlanság is. „Együtt nőttek fel a modern technika fejlődésével, információéhségük kifejezett, a multikulturális környezetet könnyedén, laza attitűddel kezelik, és jellemző rájuk a multitasking” (Komár, 2017.).

Az 1996 és 2010 közt születettek nemzedékét mint *netgeneráció*, (ténylegesen) *digitális bennszülöttek*, vagy *Z generáció* ismereti a szakirodalom. Születésükkor a globális válságok, a klímaváltozás, a terrorizmus ideológiai, generált félelmei hatottak, ugyanakkor erős technicizáltság érvényesül mindennapjaikban. „Életüket 'bedrótozva' élik (szimultán több médium felhasználói). Bárak, kezdeményezőek, kevésbé kételkednek saját képességeikben és korlátaikban, praktikus szemléletűek” (Komár, 2017.). Kapcsolataikat, kommunikációjukat jellemzően az

internet határozza meg, hiszen beleszülettek a net által behálózott világba, az online világ által határozzák meg tudatosított énképüket. Ugyanakkor pedagógusi szemszögből az offline világ kihívásaira gyakran tanulási nehézségekkel reagálnak a hagyományos iskolai keretek közt, nem ritkán az elvárthoz viszonyítva deviánsnak mondható viselkedést, agressziót, antiszociális tüneteket mutatnak.

Az *Alfa generáció* a 2010-es évektől született gyerekek nemzedékére használt kifejezés. Róluk még kevés információ áll a kuta-

a mai netgenerációs fiatalok
épp lelassítani nem tudnak

tók rendelkezésére, de már „új csendes” generációként említik őket, mert az előző generációkhoz képest visszafogottabb viselkedés jellemző

rájuk. Napjaink gyerekeinek kultúrájában a tömegkultúra jelenléte minden eddiginél kézzelfoghatóbb: globális tartalmak, trendek irányítják őket, melyeknek produktumai különböző digitális eszközökkel minden pillanatban elérhetőek. Megfigyelhető, hogy míg a korábbi generációk jellemzően lassan alkalmazkodtak a hirtelen fellépő helyzetekhez, addig a mai netgenerációs fiatalok épp lelassítani nem tudnak a gyorsabb életvezetés, a mindig készenléti és elérhető állapotban élés elvárástrendjének köszönhetően.

„*Supermost*” generációnak is nevezik őket, tekintve, hogy állandó online jelenlétükkel mindig elérhetőek.

¹ Ulrich Beck német szociológus terminológiája szerint a jelen társadalom posztmodern, kockázattársadalom, melyben a szerző a gazdaság termelésének és elosztásának logikáját követő kockázattermelést vél uralkodónak. „Az exponenciálisan növekvő termelőerők nyomán [...] a kockázatok és az önvészélyeztetés lehetősége addig ismeretlen mértékben fokozódik” (Beck, 1995). A kortárs társadalmak Beck definíciója szerint azért kockázattársadalmak, mert az ipari társadalom átalakulóban van egy önmaga által generált kockázati mezőben: „a korszerű iparosodás kiút nélküli szerkezeti konstrukcióba szorult” (Beck, 2003). A globális változás, mely az ipari termelés és a kereskedelmi forgalom mentén létrejött – azáltal, hogy globális gazdasági kérdéssé vált –, hatással van nem csupán a tudomány és technológia területeire, hanem centrális problémájává, konfliktusává vált a posztmodern társadalmi struktúráknak is.

Az Z és az Alfa generáció kommunikációja

A Z és az Alfa generáció tagjainak kommunikációs struktúráiban nemigen van jelen az elmélyült olvasás, a *deep reading* lehetséges tere. Ugyanis ők sokkal inkább tömörítő képi tartalmak formájában, illetve többírányú, szimultán hipertextusokat mozgósító nyelvi regiszterekkel (az irodalmi, köznyelvi regiszterek, az angol nyelvi trendek, valamint a szleng keverésével) kommunikálnak. Egészen más nyelvet beszélnek tehát, mint a megelőző generációk, hiszen (nyelvi) kogníciójukat megelőzi a képi sémák bevéődése, amit csupán később követ a nyelvi, írott vagy olvasott formák megismerése (Prensky, 2001). Jobban kedvelik a játékot, az élményszerzést, és kevésbé fogadják el a munka és elkötelezettség kényszerét. Az élményszerűvé tett oktatásban azonban örömeiket lelik, hatékonyságuk egyre inkább ennek az örömeinek függvénye – amit az előző generációk összegeyztetethetnek tartottak volna a tanítás addigi lassú (és jellemzően tekintélyelvű) folyamataival szemben.

Azonban az olvasás ázsíójára, a kulturális javak népszerűségi mutatóira is ugyanez a tendencia érvényes. Az oktatásban ezért a mai netgenerációs gyerekek figyelmét már nem lehet hagyományos sémák mentén lekötni. A jövő „olvasható” *tartalmi* kétségtelenül digitálisak, technicizáltak, a szoftverek, illetve a robotika, a nanotechnológia fogalmai által megragadhatóak. Prenskyvel egyetértve mondjuk: nem szabad technofób módon a kultúra ellenlábasaként tekinteni az IKT-eszközök térhódítására, hiszen alapvetően az etika, a politika, a szociológia

világához tartozó képességek, a nyelvek, a szövegértés és más kulcskompetenciák óhatatlanul működésbe lépnek a használatuk során. Így pl. az olvasásnépszerűsítő hangoskönyvek, applikációk, BookErKids-applikációk lehetnek az élményszerű olvasásra és annak fejlesztésére példaként szolgáló kortárs kísérletek az oktatás számára is.

3. A VÁLTOZÓ OLVASÁSI SZOKÁSOK OKTATÁSI INTEGRÁCIÓJA – MEGFONTOLÁSOK A DIGITÁLIS KULTÚRA FELŐL

A kultúra a latin *colere* (*művelni*) szóból származik. A fogalom már önmagában is összetett, hiszen jelentése korszakonként és társadalmi csoportonként változott. Az azonban alighanem kijelenthető, hogy mára a *digitális kultúra* része a hagyományos *kultúrának*. „A digitális kultúra a kultúra része,

minden olyan kulturális objektum (és az általa hordozott jelentés) összessége vagy rendszere, ami digitális platformon létezik, függetlenül attól, hogy digitális úton jön

létre vagy digitalizáltak.” – definiálja *Rab Árpád* (2007). Ennek okán minden örökölt és új médiumon létrejövő, megjelenő információ a kultúra részeként kezelhető, amennyiben a kultúrát mint a társadalomban az egyént eligazító stratégiát közelítjük meg: „Az ember egyszerre biológiai és társadalmi lény, társadalmi lénnyé a kultúra teszi. A kultúra részei az eszközök, szerszámok, ruházat, díszek, szokások, intézmények, hiedelmek, rítusok, játékok, műtárgyak stb., sőt ideértendő a nyelv is” (*Rab*, 2007).

(nyelvi) kogníciójukat
megelőzi a képi
sémák bevéődése

Ha az értékek, a kultúra szerepét az *információs társadalom* elméleti keretei felől közelítjük meg, érdemes idézni *Frank Webs-tert* (1995), aki az információs társadalomra jellemző kultúra mibenlétét és jellegzetes vonásait a következőképpen ragadja meg: „A kulturális megközelítés szerint azért élünk információs társadalomban, mert globális, egyre inkább digitalizálódó médiakultúra vesz körül minket, ami az értelem- és jelentésadás elsődleges forrásává válik, és meghatározza életünk kereteit.” A televízió és az internet eredményezte új korszak legmeghatározóbb szereplője tehát a média, melynek kiemelt szerep jut a társadalmi viszonyok meghatározásában.

A digitális korszak információs társadalmi diskurzusában például a *The Information Age* című trilógia, *Manuel Castells* opusa (2005 [1996], 2006 [1997], 1998) szolgálhat átfogó elméleti keretként, hiszen az *infokommunikáció pluralizálódása a kulturális értékvesztésnek is alapul szolgál.* A mára jellemző kultúrahordozók, az IKT-eszközök közegeiben a kulturális tőke átöröklése hatalmas kihívást jelent a mai családoknak az ifjúság megváltozott olvasási szokásait tekintve. A digitalizációhoz fűződő kulturális diskurzusokban

– Castells elmélete szerint

– nem ritkán olyan dicshatómiák részét képezi a technicizált, virtuális tér mint a valós tér ellenpólsa, valamint olyan növekvő társadalmi feszültségek alakulhatnak ki a változatlanságot értékként közvetítve, amelyek proaktív globalizációellenes céllal a technológiát, a hálózati világot fordítják szembe a kultúrával. A megváltozott információszerzés, az újszerű olvasási módokra tekintettel az olvasás újradefiniálása,

„kulturális értelemben ez a 'valóságos virtualitás' kialakulását jelenti”

újraakkeretése, valamint pozíciójának megtalálása ebből az elméleti keretből is megke-
rülhetetlen kihívásnak mutatkozik, annak lehetőségeit belátva, hogy „kulturális érte-
lemben ez a 'valóságos virtualitás' kialakulá-
sát jelenti, ahol a valóság és a virtualitás egy-
másba csúszik és egymásra reflektál” (*Pintér,*
2007, 26. o.). *Rab* (2007) pedig így véli:

A számítógép, a digitális objektumok, az internet, később pedig a széles sávú internet újabb és újabb mentális-kulturális sokkokat okozott, ráadásul mindezt az elmúlt húsz év alatt. Sosem élt át az emberiség – mert a globális hatások miatt nyugodtan beszélhetünk az emberiségről, nem csak egy-egy nemzetről – ilyen sok és ilyen mélyreható változást ennyire gyorsan. (192. o.)

A nyomtatott szó dominanciája az 1950-es évektől, a televízió megjelenésétől jelentősen csökkent, majd a változás második hullámában – a digitális média terjedésével – a társadalom kommunikációs szokásai majdhogynem újra közeledtek a szóbeliség kultúrája felé. Láthatjuk: a kultúrát és az emberek kultúrához való viszonyát mára je-

lentősen meghatározza a technikai apparátus, amely kétirányúan kere-
tezi újra azokat: a kultúra változásai eredményezik a technika változásait, de az új technikai vívmány a

kultúra tartalmára ugyanúgy visszahat.

A digitális kultúra legfőbb ide vonatkoz-
tatható jellemzőit felsorakoztatva megért-
jük, miért érdemes ma újradefiniálnunk az
olvasás pozícióját is, ezáltal közelítve szem-
léletünket az olvasásszociológiában érvénye-
sülő paradigmaváltás új nézőpontjaihoz.

A digitális kultúra legfőbb jellemzői – az olvasás változásának szempontjából

1. E kultúra elsődleges jellemzője az **interaktivitás**, a fiatal generációk számára olyan vonzó gyors interakciók lehetősége. A korunkra jellemző individuum számára nagy vonzerővel bír az információszerkesztés, szelektálás lehetősége; hogy mint felhasználó speciális beállítások révén, különböző csatornák szűrőjén keresztül szelektálhat az online tartalmak közt, még a hagyományos televíziózás kontextusát is okostelevízióra cserélve.

2. A digitális kultúra **interkonnektivitás** érzését nyújtja a digitális kultúrafogyasztónak, hiszen állandó kapcsolatban létezik biztosít mobiltelefon, számítógép segítségével, az online elérhető baráti körök állandó elérhetőségével. „A folyamatos elérhetőség és kapcsolattartás lehetősége szintén számos hagyományos kulturális mintát megváltoztat, intim szféránk kezelésétől kezdve a munkakultúránkig” (Rab, 2007). A Z és Alfa generációk számára már egyértelmű szocializációs közegeként is szolgál a digitális, online tér, a közösségi hálózatok.

3. A **megváltozott szövegszerkesztés**, melyet a multimédia tesz lehetővé, új befogadói-olvasói attitűdöket vár el: összetettebb, szimultán érzékelést, szöveget, képet, hangot, hipertextusokat „egybeemosva”. (Az információ elterjedtsége ebben a kultúrában pillanatok alatt globális méretűvé tehető, tartalmi pedig bármikor bárhol is elérhetőek, eszköztől, hordozótól függetlenül

sokszorosíthatóak.) A digitális kultúra tehát **komplex**, benne **összeolvadnak a szóbeliség és írásbeliség kommunikációs keretei**.

4. A digitális térben jellemző **nagy sebességnek** köszönhetően az információcsere felgyorsul. Ennek a mindennapjainkban is jól érezhető jelei figyelhetők meg. „Ez a fokozott sebesség sokak számára nyomasztóan hat és modern korunk egyik jellemző hátrányának, nyomásának érzik” (Rab, 2007, 194.) – éppen a digitális kultúra másik lényeges aspektusával...

5. ...a szó szoros értelmében vett **megfoghatatlanságával** együtt. A kérdés adott: a nyomtatott, könyv alapú kultúra primátusa és presztízse érvényesül-e még, ha a kultúra hagyományos értelemben vett elsajátítás a cél – vagy egyéb olvasás-népszerűsítő alkalmazások, alternatív olvasásmódok is képesek annak gesztusát idézni.

Az erre vonatkozó attitűdvizsgálatok több ízben is a kultúra elsúlytalanodását vélik fedezni a digitalizációs folyamatok mögött.

6. A gyors ütemű újítási hajlandóság mögött ugyanakkor **megjósolhatatlanság** és állandó bizonytalanság is rejlik. Ennek egyik fő oka, hogy az elektronikus számítógépek első korszakának kezdetekor nem sokan számítottak azok laboratóriumi kereteket túllépő térhódítására, ez azonban rendkívül gyorsan bekövetkezett.

7. A digitális kultúra **konvergens**, és mint ilyen, egyre inkább **platformsemlegessé** válik; különböző hálózati eszközökről ugyanúgy elérhető: a változatos technikai

a gyors ütemű újítási hajlandóság mögött állandó bizonytalanság is rejlik

eszközökben (okostelefon, számítógép, okosórák, okostévék) a szolgáltatáskoncentráció – és egyben a miniaturizálás – jegyében jönnek létre az újabb és újabb technikai innovációk. Az *egy* eszközben *egyszerre* jelen lévő feladatvégző és szolgáltatásopciók pedig lehetővé teszik a **multitasking**ot is – avagy sok feladat elvégzésének egy időben történő végrehajtását.

4. ÖSSZEGZÉS ÉS KONKLÚZIÓ

Rövid tanulmányomban kísérletet tettem a hagyományos kultúrafogalom újrakeretezésére a digitalizációs kontextus szemszögéből. Elsősorban az Y, Z és Alfa generációk sajátosságai felől javasoltam szemlélni korunk megváltozott információs társadalmát, másodsorban a digitális kultúra mibenlétét jól körvonalazó jellemzőket kerestem a hagyományos értelemben vett, könyvalapú kultúrafogalomra reflektáló paradigmaváltás szemszögéből.

Összegzésképpen úgy vélem, fontos belátnunk, hogy az olvasás hagyományos és digitális univerzuma nem kizárja, sokkal inkább alternatívaként

egészíti ki egymást, és ezzel számolni kell az olvasásszociológia kontextusában is.

Technorealista állásponttal érdemes elfogadnunk a javaslatot, mely szerint „a technológiát kezeljük a maga tényleges értékén: elsősorban eszközként, olyan lehetőségként fogjuk fel, ami önmagában sem nem

negatív, sem nem pozitív, de minden esetben meghatározó, hogy mire és hogyan használjuk fel – ebben a tekintetben nem lehetünk közömbösek vele szemben.” (*Pin-tér*, 2007). „A számítógép, vagy tágabban értelmezve az IKT (infokommunikációs eszközök) nem ellenségei, riválisai az olvasásnak, hanem alternatívái, sőt bizonyos szempontból lehetőségei az olvasás újraéledésének.” – véli hasonló álláspontból Németh Nóra Veronika (*Németh*, 2009). A megállapításában foglaltak jelenünkben, az idő múltával még inkább kihívássá válnak, hiszen ezek az elvek az egyre szélesedő digitalizációs kontextusban egyre nehezebben, bonyolultabban alkalmazhatóak.

Az elmúlt fél évszázad során végzett olvasásvizsgálatok összehasonlítása ekképpen új problémákba ütközik, hiszen a technika fejlődésével az olvasáskultúra számottevő változáson ment és megy keresztül. A problematikát – már jó ideje – számos olvasáskutató kihangsúlyítja: „az elektronikus, szá-

mítógéphez, internethez kötődő olvasás újabb vizsgálati módszereket kíván meg” (*Nagy*, 2001). Az egyik legnagyobb magyarországi reprezentatív felmérést² készítő *Tóth*

Máté a további adatgyűjtés fontosságára hívja fel a figyelmet: „a meglévő adatsorok alapján szükséges, hogy további elemzéseket végezzünk az egyes részkérdésekre és főleg az egyes korosztályokra vonatkozóan.” (2017.) A fontos tendenciák feltárása új távlatokat nyithat az olvasásszociológia számára

az olvasásvizsgálatok
összehasonlítása ekképpen
új problémákba ütközik

² A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 *Múzeumi és könyvtári fejlesztések mindenkinek* pályázati konstrukció keretében 1500 fős mintán végzett reprezentatív felmérést a 18 éven aluli magyar lakosság körében. Ekkor nyílt először lehetőség országos trendeket, tendenciákat felvázolni relevánsnak ítélt változók (nem, életkor, iskolai végzettség, lakóhely) mentén a 18 év alatti lakosság olvasási és könyvtárhaználati szokásairól (*Tóth*, 2017).

– erre jelen dolgozatom természetesen csupán utalásszinten tudja felhívni a figyelmet. Ugyanakkor úgy vélem, a megváltozott kulturális fogyasztói ízlés alakulását releváns lehet célorientáltan a netgenerációs fiatalok,

valamint a digitalizációs kultúra perspektívájából további olvasásszociológiai vizsgálat tárgyává tenni – a hatékony olvasóvá nevelés metodológiájának megragadása érdekében.

IRODALOM

- Beck, U. (1995): *Ecological Enlightenment: Essays on the Politics of the Risk Society*. Humanities Press, London.
- Beck, U. (2003): *A kockázattársadalom. Út egy másik modernitásba*. Századvég, Budapest.
- Castells, M. (2005 [1996]): *Az információ kora: Gazdaság, társadalom és kultúra. I. kötet: A hálózati társadalom kialakulása*. Gondolat – Infonia, Budapest.
- Castells, M. (2006 [1997]): *információ kora: Gazdaság, társadalom és kultúra. II. kötet: Az identitás hatalma*. Gondolat – Infonia, Budapest.
- Castells, M. (1998): *The Information Age: Economy. Society and Culture, Volume III: The End of the Millennium*. Blackwell, Oxford.
- Howe, N. és Strauss, W. (2000): *Millennials Rising: The Next Great Generation*. Vintage Books, NewYork.
- Komár, Z. (2017): Generációelméletek. Digitális jövőkép. *Új Köznevelés*, 73. 8–9. sz. Letöltés: <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-kozneveles/generacioelmek> (2022. 05. 24.)
- McCrinkle, M. és Wolfinger, E. (2010): Az XYZ ábécéje. A nemzedékek meghatározása. *Korunk*. 3. 11. sz. Letöltés: http://korunk.org/letoltlapok/Z_RKorunk2010november.pdf (2022. 05. 24.)
- Nagy, A. (2001): *Olvasásfejlesztés, könyvtárhasználat – kritikus gondolkodás. Szócikkmásolástól a paródiaírásig* (Nemzeti Téka sorozat). OSZK – Osiris, Budapest. Letöltés: <http://mek.niif.hu/04200/04216/04216.pdf> (2021. 12. 25.)
- Németh, N. V. (2009) Olvasni jó? Egyetemi hallgatók viszonya az olvasáshoz. In: Szávai, I. (szerk.): *Olvasni jó! Tanulmányok az olvasás fontosságáról*. Pont, Budapest. Letöltés: http://metszetek.unideb.hu/files/201304_03_nemeth.pdf (2022. 05. 25.)
- Pál, E. és dr. Töröcsik, M. (2013): *Tudománykommunikáció a Z generációnak. Irodalmi áttekintés a Z generációról*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. Letöltés: https://ktk.pte.hu/sites/ktk.pte.hu/files/images/szervezet/intezetek/mti/pal_torocsik_irodalmi_attekintes_a_z_generacirol_2013.pdf (2022. 05. 24.)
- Pintér R. (2007): Úton az információs társadalom megismerése felé. In: Uő (szerk.): *Az információs társadalom. Az elmélettől a politikai gyakorlatig*. Gondolat – Új Mandátum, Budapest. 11–28.
- Prensky, M. (2001): Digital Natives, Digital Immigrants. *On the Horizon*. 9. 5. sz., 1–6.
- Reeves, T. C., és Oh, E. J. (2007): Generation differences and educational technology research. In: Spector, J. M., Merrill, M. D., van Merriënboer, J. J. G. & Driscoll, M. (szerk.): *Handbook of research on educational communications and technology*. Routledge, New York.
- Rab, Á. (2007): Digitális kultúra. A digitalizált és a digitális platformon létrejött kultúra. In: Pintér Róbert (szerk.): *Az információs társadalom. Az elmélettől a politikai gyakorlatig. Tankönyv*. Gondolat – Új Mandátum, Budapest. 182–200. Letöltés: https://www.researchgate.net/publication/284730217_Digitalis_kultura_A_digitalizalt_es_a_digitalis_platformon_letrejott_kultura/link/5658690a08aef619b20f853/download (2022. 05. 24.)
- Smith, J. W. és Clurman, A. (1997): *Rocking the ages: The Yankelovich report on generational marketing*. Harper-Collins Publishers, New York.
- Tóth, M. (2017): A 3–17 éves korosztály olvasási szokásai egy országos reprezentatív felmérés eredményei A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár az EFOP-3.3.3-VEKOP-16-2016-00001 „Múzeumi és könyvtári fejlesztések

mindenkinek” pályázati konstrukció keretében „Az én könyvtáram” című kiemelt projekt számára. Letöltés: http://www.fszek.hu/?tPath=/view/&documentview_type=save&documentview_site=6063&documentview_id=24460 (2022. 05. 25.)

Töröcsik, M. (2011): *Fogyasztói magatartás – insigh, trendek, vásárlók*. Akadémiai, Budapest.

Webster, F. (1995): *Theories of the Information Society*. Routledge, London.

